

«ВІДПЛИВ ІНТЕЛЕКТУ» ЯК ОСНОВНА ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ

Анотація. Розглянуто основні причини, позитивні та негативні наслідки «відпливу інтелекту» у контексті міжнародної міграції робочої сили, визначено механізм міждержавного переміщення висококваліфікованих працівників. Проведено аналіз стану і особливостей «відпливу інтелекту» в процесі міжнародної міграції робочої сили за участю України.

Ключові слова: міграція, міграція робочої сили, «відплив інтелекту».

Аннотация. Рассмотрены основные причины, позитивные и негативные последствия «утечки интеллекта» в контексте международной миграции рабочей силы, определен механизм межгосударственного перемещения высококвалифицированных работников. Проведен анализ состояния и особенностей «утечки интеллекта» в процессе международной миграции рабочей силы при участии Украины.

Ключевые слова: миграция, миграция рабочей силы, «утечка интеллекта».

Annotation. Principal reasons, positive and negative consequences of «loss of intellect», are considered in the context of international migration labor force, the mechanism the intergovernmental moving highly skilled workers is certain. The analysis the state and features «loss of intellect» is conducted in the process of international migration of labor force with participation of Ukraine. International migration labor force is the display global motion population of country. Researches of world институцій testify that most lose as a result of world processes «ebb of intellect» small countries which are on periphery of the industrially developed countries. Activity of process of departure rises in the process offensive political instability on the motherland of talents, growth of nationalism and separatism. Also there is a «effect of substitution», when highly skilled workers drive out to more developed countries, and their places are occupied by workers from less well-to-do.

A migratory ebb is directly related to the «loss of intellect» which draws the delay of economic development country in same queue. If in a country the adequate policy creation favourable environment is not conducted for the sake of realization of potential possibilities of talented people, they will search this possibility after its limits. The effective measures of the industrially developed countries are directed not only on the maintainance of own human potential but also bringing in of him from other countries. As modern progress of economy trends are directed in the side industries expansion of which is possible only due to permanent breaches in a scientific sphere. However justified such strategy is fully, because provides countries leading positions on the world markets of electronics, military technique, motor industries et al, that allows to pursue an effective export policy and instrumental in safety of country.

Key words: migration, migration of labor force, «loss of intellect».

Постановка проблеми. Міжнародна міграція робочої сили є проявом глобального руху населення країни. Оскільки праця є одним із головних факторів виробництва, то процес його переміщення формує соціально-економічний розвиток як країни-донора, так і приймаючої країни. Міжнародна міграція робочої сили розглядається як у сукупності з різноманітними проявами трансформації суспільства, так і як самостійне явище, оскільки їй притаманні ознаки ідентичності, а саме: мотивація, в основному економічна, добровільність, тривалість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми переміщення трудових ресурсів, як однієї з форм міжнародних економічних відносин, постійно вивчають і аналізують. Цей процес відбувається як в рамках аналітично-дослідницької роботи міжнарод-

них організації структури ООН, зокрема, Міжнародної організації праці та Міжнародної організації з міграції, так і у чисельних наукових роботах окремих вчених. Різні аспекти трудової міграції вивчають такі українські науковці: Е.М. Лібанова, О.В. Позняк, О.А. Малиновська, С. Маслова, В.І. Переведенцев, В. Приймак, А. Румянцев, В.С. Стещенко, О.У. Хомра, К.І. Якуба та інші

Мета статті. У запропонованій статті стоїть за мету провести аналіз та оцінку міжнародних потоків висококваліфікованих мігрантів, з'ясувати участь України у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. Основою виникнення і розвитку світового господарства є поглиблення міжнародного територіального поділу праці, проявом якого на сучасному етапі стають міжнародні потоки

капіталу й робочої сили. Однією з форм вияву процесів глобалізації є інтернаціоналізація ринків трудових ресурсів.

Міграція робочої сили – багатогранне суспільно-економічне явище, яке, з одного боку, чуйно реагує на зміни в суспільстві, а з іншого, – слугує чинником, який впливає на формування чинників цих змін. Згідно з переконанням С. Маслової: міграція населення – це об'єктивний процес переміщення кадрів, який нерозривно пов'язаний з розвитком продуктивних сил і виробничих відносин. Цю саму точку зору підтримує В.І. Переведенцев, ідентифікуючи міграцію населення, як «... одну з умов нормального функціонування суспільства, за допомогою якої може бути досягнуте оптимальне розміщення трудових ресурсів територією країни, яка сприяє вирівнюванню рівнів економічного розвитку регіонів, подоланню соціально-економічних та культурно-побутових відмінностей між містом та селом тощо». В основі будь-якого потоку населення, що переміщується задля кращого життя, спрямовуються ближче до культурних центрів та осередків світових конгломерацій, у райони, де більше цінується робоча сила і є можливість працевлаштуватися.

«Нові» теорії економічного зростання наголошують на тому, що знання та навички, які набула особа, мають так звані позитивні зовнішні ефекти, зокрема впливають на продуктивність інших осіб, а знання та навички інших робітників впливають на продуктивність цієї особи. Тому еміграція високоосвічених та кваліфікованих робітників насправді призводить не лише до втрати людського капіталу певної країни, а також знижує продуктивність тих, хто залишається в країні еміграції, і збільшує продуктивність праці у країнах іммігрантах [1].

На рух кваліфікованих працівників впливає певна множина факторів. Дослідження світових інституцій свідчать про те, що більш за все втрачають в результаті світових процесів «впливу інтелекту» малі країни, що знаходяться на периферії індустріально розвинених країн. Активність процесу від'їзду підвищується в процесі настання політичної нестабільності на батьківщині талантів, зростання націоналізму та сепаратизму. Також спостерігається «ефект замі-

щення», коли висококваліфіковані робітники виїжджають до більш розвинених країн, а їхні місця займають працівники з менш забезпечених.

Таке переміщення, а також процес рееміграції кваліфікованих працівників отримали назву «циркуляція мізків», що є цілком закономірним явищем, оскільки циклічність у розвитку будь-якої країни відразу впливає на ступінь її привабливості для окремих індивідуумів щодо розміщення власного інтелекту.

Проте процес циркуляції талановитих індивідуумів відбувається безперервно вже не одне століття. Сьогодні він набуває більш вагомого значення в контексті міжнародного технологічного розвитку. Багато країн завдячують потужному розвитку тих чи інших галузей завдяки вихідцям з інших країн. Що в результаті дозволило їм займати лідируючі позиції на світових ринках. Наприклад, у США, одного з сучасних лідерів у виробництві електроніки, поштовхом для розвитку цієї галузі були винаходи російських вчених. Недооцінка важливості діяльності науковців призводить до втрат у виробничій сфері наукоємних галузей.

Україна також приймає участь у світовому процесі руху інтелекту, на жаль, в основному як країна-донор. В Державній службі статистики України повідомляють, що з 1996 по 2011 роки з України на постійне місце проживання за кордон виїхало 1622 науковця, серед яких 1290 кандидатів і 332 доктора наук. Найбільш масовим цей процес був у 1996-2002рр. – в середньому півтори сотні науковців в рік. Найбільше у 1996 – 267 осіб і у 1997 – 180 осіб. З 2003 року по сьогоднішній день у межах 30-50 осіб кожного року з науковим ступенем покидає Україну. Основним спонукальним мотивом транскордонного переміщення населення є відмінності в рівнях заробітної плати. Оплата праці, на думку багатьох, є відображенням економічного розвитку країни, що безпосередньо відображується на міграційних потоках.

Експертним шляхом був проведений процес ранжування країн за привабливістю з боку наукових кадрів, що виїжджають з України (рис. 1).

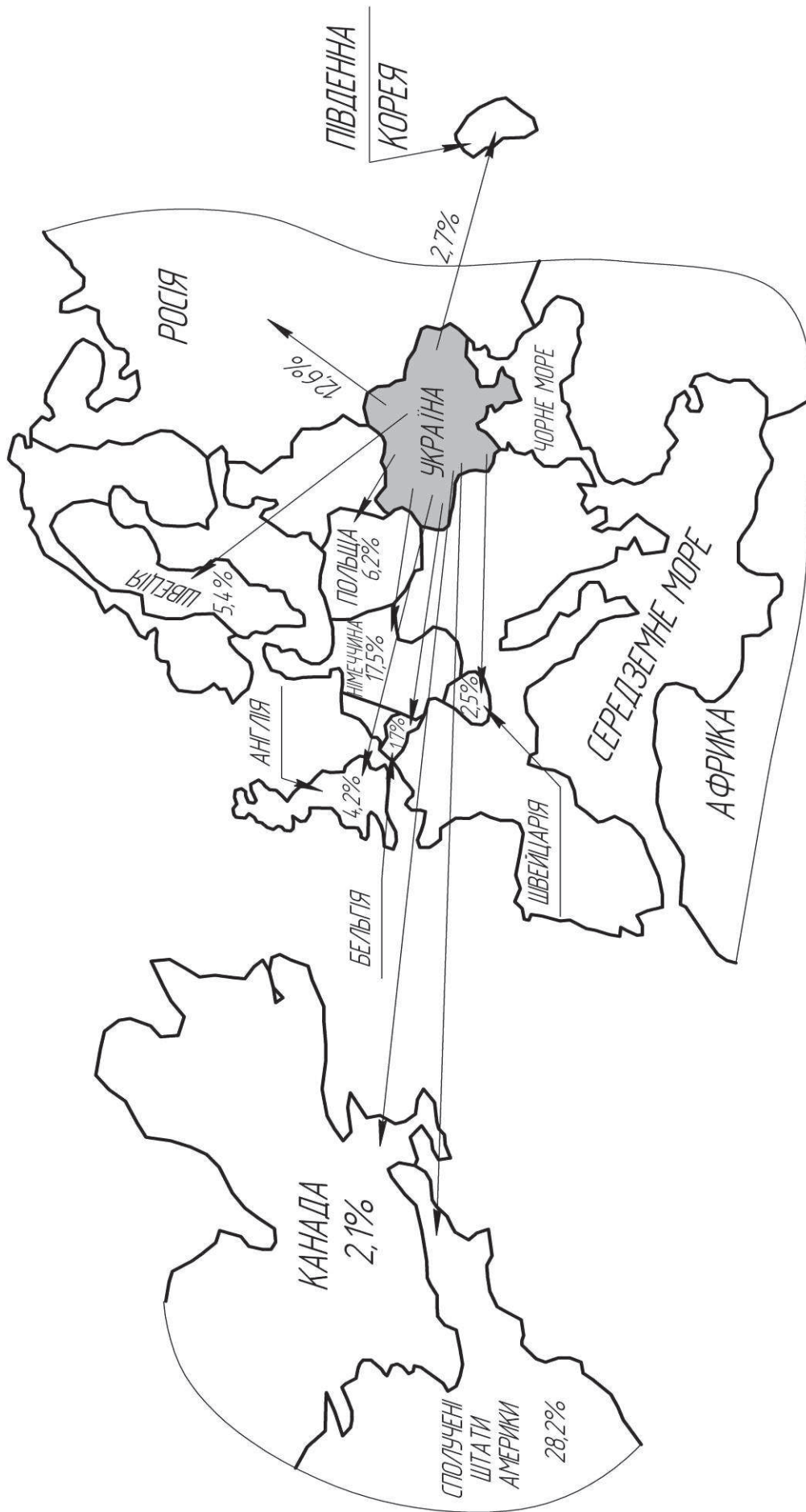

Рис. 1. Розподіл наукових кадрів, що виїхали з України по країнах світу

Хоча процес виїзду за кордон наукових кадрів з України не завжди закінчується їх остаточним переїздом. У 2012р. число науковців, які виїжджали за межі України з метою стажування, навчання, підвищення кваліфікації, збільшилось на 9,1% і становило 4,1 тис. осіб. Разом з тим зменшилась кількість виїздів для викладацької роботи – на 2,5% (477 осіб), для проведення наукових досліджень – на 2,4% (5,8 тис. осіб).

З метою участі в міжнародних семінарах, конференціях тощо було здійснено 10,7 тис. виїздів за кордон і проводилося 2,5 тис. таких заходів науковими організаціями та установами в Україні. Переважна більшість виїздів (91,4%) проводилась терміном до 3-х місяців, 7,4% – до одного року, 42 особи виїжджали більш, ніж на 2 роки. Кількість грантів, отриманих на наукову роботу від міжнародних фондів, порівняно з 2011р. збільшилась на 7,4% і становила 1855, у т.ч. колективних – на 4,6% (846), індивідуальних – на 9,9% (1009). Загалом число науковців, які користувалися грантами, становило 5,3 тис. осіб.

Однією з п'яти ключових цілей європейської Стратегії до 2020р. залишається досягнення частки витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП (далі – інтенсивність R&D) 3% серед країн Європейської співдружності (ЄС-27). Так, у 2011р. інтенсивність R&D в ЄС-27 досягла 2,03%. Незважаючи на деяке її збільшення порівняно з 2010р. (2,01%), це нижче, ніж в Японії (3,36% – у 2009р.), Південній Кореї (4,0% – у 2010р.) і Сполучених Штатах (2,87% – у 2009р.), але вище, ніж у Китаї

(1,7% – у 2009р.). Серед держав ЄС-27 лише у Фінляндії (3,78%), Швеції (3,37%) і Данії (3,09%) інтенсивність R&D перевищила мету Стратегії та показник Сполучених Штатів. В таких державах, як Німеччина, Австрія, Словенія, Естонія, Франція, Нідерланди і Бельгія інтенсивність R&D була вищою за середнє значення у ЄС-27, хоча все ще нижчою за її цільове значення, – 3%, (відповідно 2,84%, 2,75%, 2,47%, 2,38%, 2,25% та по 2,04%).

У 2012р. інтенсивність R&D України становила 0,75%, що відповідає рівню Хорватії, але є вищою рівня Словаччини, Мальти, Латвії, Болгарії, Кіпру та Румунії 2011 року.

Висновки. Міграційний вплив безпосередньо пов'язаний з «впливом інтелекту», що в свою чергу спричиняє затримку економічного розвитку країни. Якщо в країні не проводиться адекватна політика створення сприятливого середовища задля реалізації потенційних можливостей талановитих людей, то вони будуть шукати цю можливість за її межами. Дієві заходи промислово розвинених країн направлені не лише на збереження власного людського потенціалу, а й залучення його з інших країн. Оскільки сучасні тенденції розвитку економіки направлені в бік наукоємних галузей, експансія яких можлива лише завдяки постійним проривам у науковій сфері. Проте така стратегія цілком виправдана, так як забезпечує країнам лідируючі позиції на світових ринках електроніки, воєнної техніки, автомобілебудування і інших, що дозволяє проводити ефективну експортну політику і сприяти безпеці країни.

Список літератури

1. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 316 с.
2. Статистичний збірник. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2012 рік / Державна служба статистики України. - Київ, 2013. – 287 с.
3. Шинкарьок О.В. Стан фінансування людського розвитку в Україні // Формування парадигми багатосторонніх економічних відносин в рамках ініціатив Східного партнерства: Збірник матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції 27 травня 2011 р. – К.: УДУФМТ, 2011. – с. 381-384.
4. Fakiolas R. The Economic Effects of Migration // IZA. 2010. – Discussion Paper.
5. UNFPA. Фонд Організації Об'єднаних Націй в області народонаселення. Народонаселення мира в 2011 году. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.7billionactions.org>.